

รายวิชา ประวัติศาสตร์

รหัสวิชา ส๒๓๑๐๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย
ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

ครูผู้สอน ครูจงรักษ์ แสนแอ่น

ครูชีวาภร จวบรัมย์

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย
ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้

อธิบาย ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านทักษะกระบวนการ

วิเคราะห์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย
ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
จากแหล่งข้อมูลได้

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านคุณลักษณะ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

๑. ใฝ่เรียนรู้
๒. มุ่งมั่นในการทำงาน
๓. รักความเป็นไทย

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านคุณลักษณะ คุณลักษณะเฉพาะ

เห็นความสำคัญของการศึกษาภูมิปัญญาและ
วัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ที่มีผลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยได้

คำถาม?

นักเรียนยกตัวอย่างภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

- คนตรีไทย
- บ้านเรือนไทย
- การขับร้องเพลงเกี่ยวข้าว
- การแสดงโขน
- สถาปัตยกรรม

คำถาม? ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมคืออะไร

ภูมิปัญญา

ความสามารถ
ประสบการณ์ที่ผ่านการ
เรียนรู้ และสืบทอดกันมา
ทั้งทางตรงทางอ้อม

วัฒนธรรม

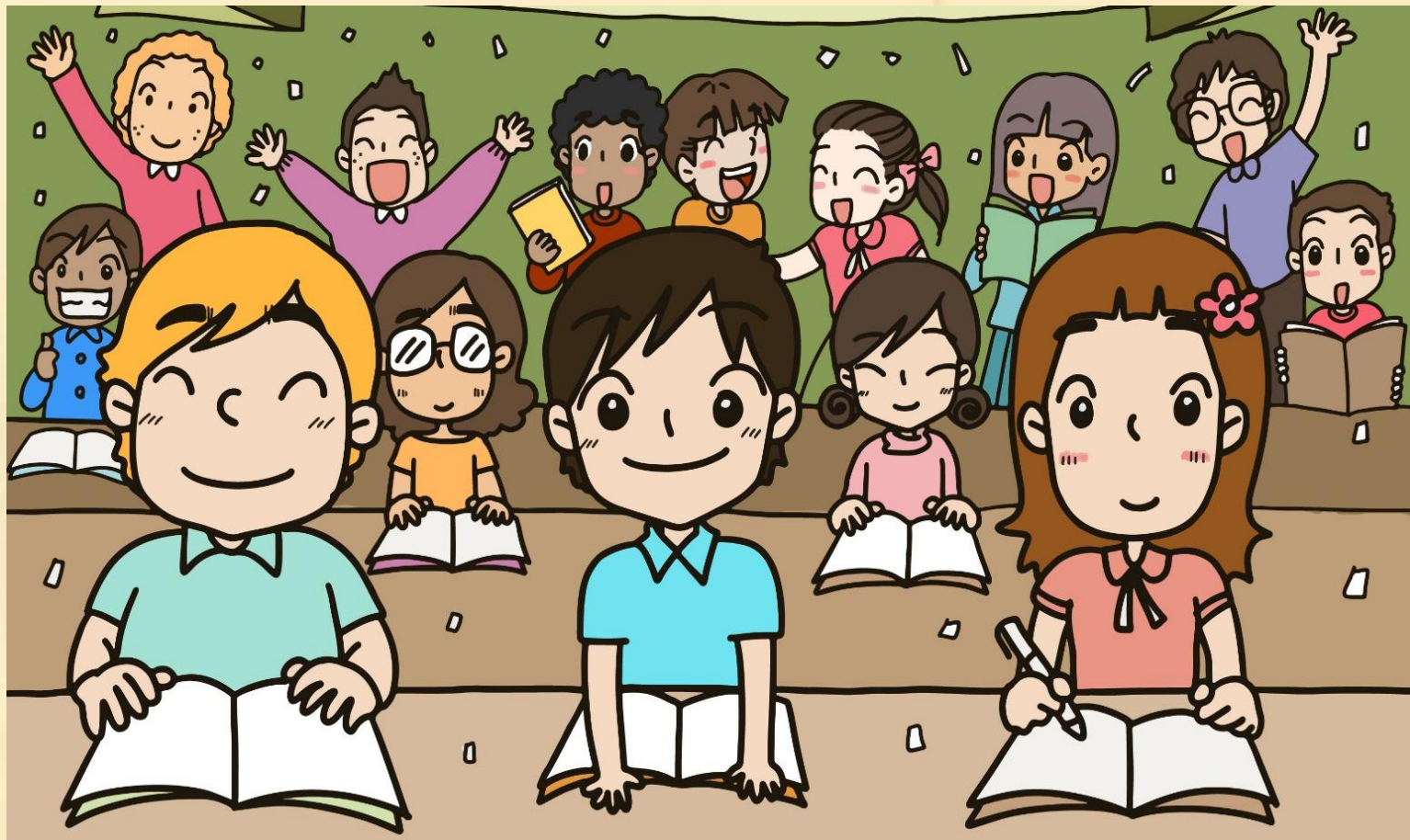
แบบแผนการดำรงชีวิต
ที่ถือเป็นแนวปฏิบัติ
ร่วมกันในสังคมหนึ่ง ๆ
ซึ่งแตกต่างกันไป
ตามแต่ละพื้นที่

กิจกรรมกลุ่ม

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม

ร่วมกันศึกษาใบความรู้

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยใน
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

สรุปรูปแบบแผนผังความคิด (Mind Map)

บนกระดาษปรู๊ฟ

โดยมีหัวข้อดังนี้ ประติมากรรม /
สถาปัตยกรรม / จิตรกรรม / วรรณกรรม /
ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ

ใบความรู้

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

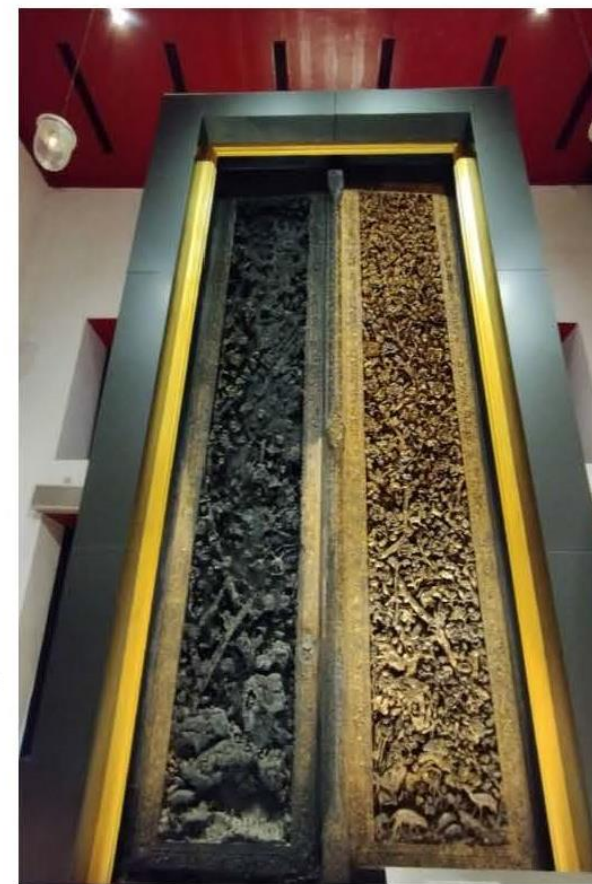

ประติมากรรมในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

ประติมากรรมในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีทั้งงานไม้จำหลัก งานปูนปั้นประดับกระจกสี หรือกระเบื้องลายเบญจรงค์ และงานหล่อโลหะ นั้นก็ยังคงเป็นที่นิยมในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

งานประติมากรรมส่วนใหญ่เป็นการอัญเชิญพระพุทธรูปเก่าจากวัดร้างตามหัวเมืองมาประดิษฐานไว้ ณ พระอารามใหม่ในกรุงเทพฯ ฯ เช่น พระศรีศากยมุนี พระพุทธชินสีห์ ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นงานหล่อโลหะ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ และ ๓ ซึ่งนิยมสร้างแบบศิลปะอยุธยาตอนปลาย คือ พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ แบบจักรพรรดิ ปางห้ามสมุทร พระพุทธรูปฉลองพระองค์ของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์สำคัญแห่งราชวงศ์จักรี ประดิษฐานในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส่วนพระประธานในพระอุโบสถตามอารามต่าง ๆ เป็นปางมารวิชัยแบบเรียบง่าย พระพักตร์เปี่ยมด้วยพระเมตตา เช่น พระประธานในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม ซึ่งรัชกาลที่ ๒ ทรงปั้นหุ่นพระพักตร์ด้วยพระองค์เอง นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ยังนิยมนำรูปสลักหินจากจีนที่เรียกว่าเครื่องอับเฉาที่เป็นตุ๊กตารูปคน สัตว์ สิงโต และเจดีย์จีนมาประดับตามวัดและวัง

ส่วนงานไม้จำหลักมีทั้งหน้าบ้านและบานประตูหน้าต่าง งานชิ้นสำคัญคือบานประตูพระวิหารพระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวรารามซึ่งเป็นฝีมือพระหัตถ์ของรัชกาลที่ ๒ กับช่างชั้นครู ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในยุคนี้สำหรับงานปูนปั้นที่งดงามคือปูนปั้นประดับกระจกสีที่ผนังด้านนอกของพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และปูนปั้นประดับกระเบื้องสี ที่ผนังด้านนอกของพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามและปูนปั้นประดับกระเบื้องสีที่วัดพระเจดีย์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม รวมทั้งรูปยักษ์ทวารบาลที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ประติมากรรมวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร
ผู้ถ่ายภาพ : นายณสิทธิ์ ฝ่ายเดช

ใบความรู้

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

สถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ อาคารสำคัญมีรูปแบบสมัยอยุธยาตอนปลายนับ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไทย ในยุคเจริญรุ่งเรืองกล่าวคือเป็นตึก ก่ออิฐถือปูนชั้นเดียว หลังคาหน้าจั่วซ้อน ๒ ชั้น โดยมีปีกนกโดยรอบ ที่สำคัญคือพระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง เช่น หมู่พระมหามณเฑียรได้แก่ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ส่วนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทสร้างเป็นทรงยอดจตุรมุข พระมหาปราสาท ทรงจอมแห พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัยใน

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ที่มา : หนังสือ ๒๓๒๕ - ๒๕๖๒ ใต้ร่มพระบารมี ๒๓๗ ปี กรุงรัตนโกสินทร์

พระราชวังบวรฯ พระอุโบสถและพระวิหารที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดสุวรรณดาราราม วัดมหาธาตุ ส่วนสถาปัตยกรรมสร้างทั้งทรงปราสาท เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองและเจดีย์ทรงกลม ดังปรากฏที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

สมัยรัชกาลที่ ๓ อาคารในสมัยนี้ มีการรับและผสมผสานศิลปะจีนเข้ากับสถาปัตยกรรมไทยแบบดั้งเดิม เช่น หลังคาของโบสถ์วิหาร ส่วนใหญ่ที่จะสร้างในสมัยนี้จะไม่มียอดฟ้า ไบระกา หางหงส์ ประดับหน้าบันเป็นลายปูนปั้นประดับกระเบื้องสี หรือเครื่องถ้วยเป็นรูปดอกไม้และมังกร เสาสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ไม่มีบัวหัวเสาซุ้มบันแถลงที่กรอบประตูหน้าต่างเป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระเบื้องสี เช่น วัดเทพธิดาราม วัดราชโอรส วัดนางนอง วัดเฉลิมพระเกียรติ วัดบวรนิเวศวิหาร นอกจากนี้ยังมีการสร้างสถาปัตยกรรมแบบลังกาไว้เป็นอนุสรณ์เช่น โลหะปราสาทที่วัดราชนัดดา สัตตมหาสถานที่วัดสุทัศน์เทพวราราม พระปราสาทวัดอรุณราชวรารามและภูเขาทองที่วัดสระเกศ

ใบความรู้

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

จิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณระเบียงคต ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ผู้ถ่ายภาพ: นายณสิทธิ์ ฝ่ายเดช

สกุลช่างสมัยนี้พัฒนามาจากสกุลช่างธนบุรี และอยุธยาเป็นภาพ ๒ มิติ มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งด้านการจัดองค์ประกอบภาพ คือไม่ปล่อยให้มีส่วนว่าง โดยจะเติมจากทิวทัศน์ ใช้สีน้ำเป็นพื้นหลัง ส่วนใหญ่จะใช้สีโทนเย็น นิยมการปิดทองบนภาพมากขึ้นโดยเฉพาะสถานที่และบุคคลสำคัญ ตัวละครที่ใช้สีแสดงสถานะของสังคม เช่น เจ้านายมีผิวกายสีขาว ส่วนไพร่และทาสมีผิวสีเทาน้ำตาล และแสดงลีลาแบบนาฏศิลป์ ภาพวาดเป็นเรื่องพุทธประวัติชาดก วรรณคดีสำคัญ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และวัดสุทัศนเทพวราราม บางแห่งมีการแทรกภาพการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทยรวมไปด้วย เช่น วัดสุวรรณาราม คลองบางกอกน้อย สมัยรัชกาลที่ ๓ ยังนิยมวาดภาพปริศนาธรรม ภาพดอกไม้ร่วง และวาดภาพบนแผ่นกระจกประดับเหนือประตูหน้าต่าง

ใบความรู้

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

จารึกที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)

ที่มา : <http://www.watpho.com/th/inscription>

วรรณกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นการรวบรวมวรรณกรรมเฉพาะเรื่อง ที่เป็นหลักสำคัญหรือ เป็นเรื่องที่ยินยอมแต่งมาแต่เดิมและสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นยุคที่วรรณกรรมรุ่งเรืองสูงสุด ราชสำนักได้ฟื้นฟูและรังสรรค์วรรณคดีทั้งเก่าและใหม่ไว้ให้เป็นมรดกสำคัญคู่บ้านคู่เมือง เกิดกวีสำคัญจำนวนมาก เช่น รัชกาลที่ ๒ กรมหลวงพิทักษ์มนตรี กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ กรมพระปรมาวุธจิโนรสสุนทรภู์ นายอินทรธิเบศร์ (อิน) พระยาตรังคภูมาภิบาล ในสมัยรัชกาลที่ ๓ งานวรรณกรรมเริ่มกระจายไปสู่ประชาชน ทางตัวเองก็จัดให้มีการจัดให้มีการจารึกตำราที่ควรค่าแก่การศึกษาไว้ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม นอกจากนี้ยังมีมิชชันนารีโปรแตสแตนต์มาบุกเบิก เรื่องของการพิมพ์ รูปแบบงานกวีนิพนธ์รับมาจากสมัยอยุธยา แต่ได้มีการปรับปรุงบางส่วน โดยเฉพาะคำกลอนจนเป็นระบบ มีทั้งกลอนเสภา กลอนบทละคร กลอนนิราศ ที่สำคัญคือการนำกลอนแปดมาใช้แต่งเป็นกลอนนิทาน

ใบความรู้

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

ด้านหัตถศิลป์

งานหัตถศิลป์สมัยนี้ได้นำแบบอย่างมาจากสมัยอยุธยาตอนปลายมาฟื้นฟูได้อย่างงดงามยิ่ง โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค และเครื่องสูงต่าง ๆ สำหรับประกอบพระราชอิสริยยศ ที่ต้องสร้างขึ้นใหม่ทั้งสิ้น ศิลปะแขนงนี้ยังได้รับการทำนุบำรุงส่งเสริมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ ๒ จนกลายเป็นแบบอย่างงานศิลปะของไทยในปัจจุบัน โดยมีงานหัตถศิลป์เหล่านี้ ได้แก่ งานจำหลักไม้ งานเครื่องรัก งานเครื่องทอง และเครื่องถ้วยชาม

ศิระษะหุ่นหลวง “พระยารักใหญ่ พระยารักน้อย” ฝีมือหัตถ์รัชกาลที่ ๒

ผู้ถ่ายภาพ : นายนสิทธิ์ ฝ่ายเดช

ด้านนาฏดุริยางคศิลป์

ภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณระเบียงคด ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แสดงมหรสพของหลวงในงานศพของทศกัณฐ์

ผู้ถ่ายภาพ : นายธนวัต เปรมปรีชา

ใบความรู้

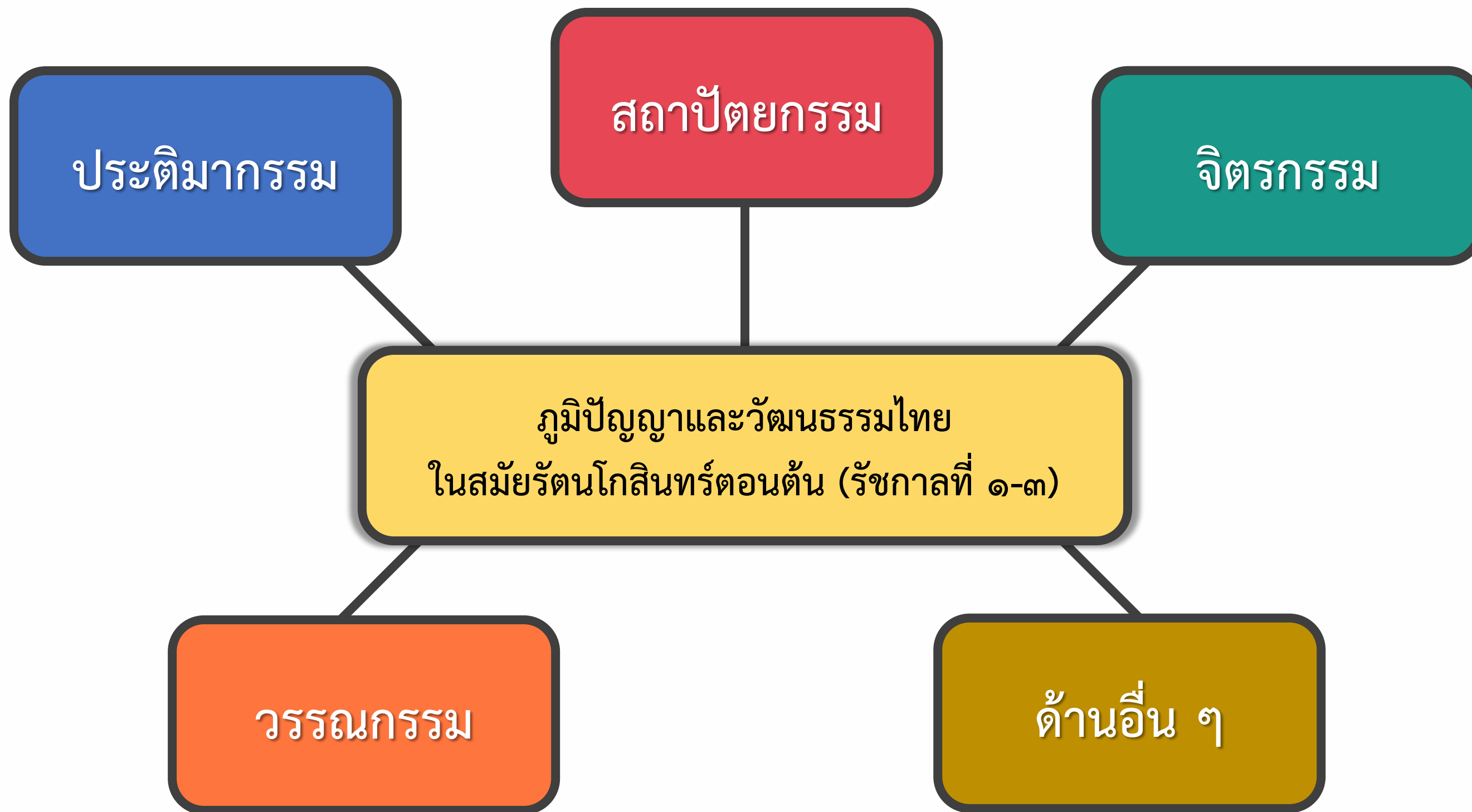
เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

พระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทรงทำนุบำรุง การละเล่นมหรสพนาฏศิลป์และการดนตรีสืบต่อจากการเริ่มรื้อฟื้น ในสมัยธนบุรี เช่นรัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าให้ชุดคลองมหานาค เพื่อให้ราษฎรได้มีที่เล่นสัปดาห์ในช่วงฤดูน้ำหลาก นอกจากนี้พระองค์ ยังทรงให้จัดมหรสพพิธีหลวง แสดงในวาระสำคัญต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีสมโภชพระนครใน พ.ศ. ๒๓๒๘ รวมถึงมีการฝึกหัด ละครหลวงจนครบถ้วนตามตำรاناฏศิลป์ในสมัยอยุธยา สมัยรัชกาลที่ ๒ ได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของนาฏดุริยางค์ไทย เพราะพระองค์ทรงใฝ่พระทัยในศิลปะวัฒนธรรมแขนงนี้เป็นอย่างยิ่ง โดยทรงมีซอสามสายคู่พระหัตถ์ คือ ซอสายฟ้าฟาด ทรงคิดค้นทำรำ อลังดงามของละครใน และละครนอก รวมทั้งพระราชนิพนธ์ บทเพลงที่ไพเราะด้วยพระองค์เอง เช่น เพลงบุหลันลอยเลื่อน ในรัชกาลต่อมาไม่โปรดให้มีละครหลวงในราชสำนักแต่มีละครของ เจ้านายขุนนางสืบทอดการแสดง

แนวทางการนำแผนผังความคิด

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑-๓)

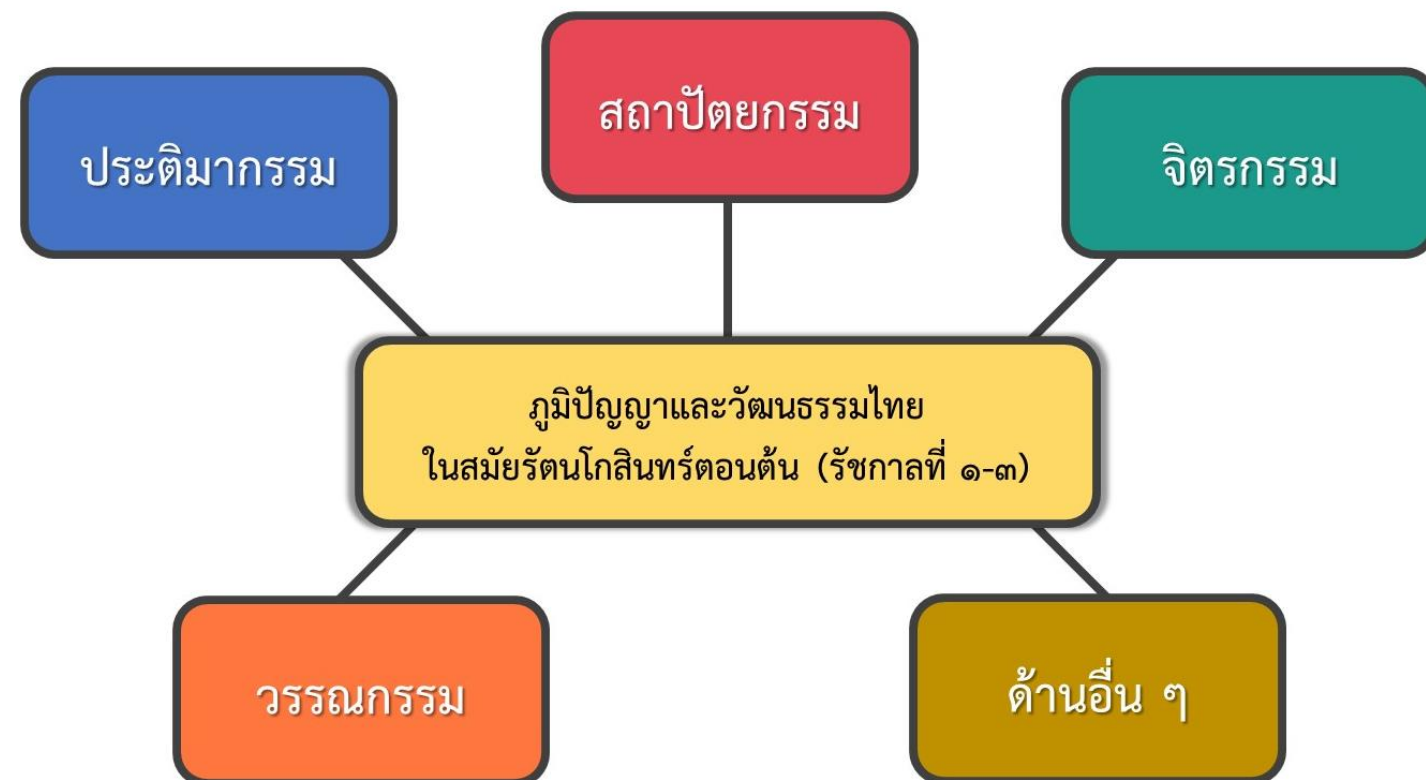

นำเสนอ

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

แนวทางการนำแผนผังความคิด

เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑-๓)

สรุป | เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

ประติมากรรม – มีงานไม้จำหลัก งานหล่อโลหะ และงานปูนปั้น ประดับกระจกสี เครื่องเคลือบ ลายเบญจรงค์ มีการนิมนต์พระจากวัดร้างมาประดิษฐานที่พระอารามหลวง

สถาปัตยกรรม – อาคารสำคัญจะมีการนำรูปแบบในสมัยอยุธยาตอนปลายมาเป็นแบบในการก่อสร้าง ในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีการใช้เครื่องถ้วยประดับตามหน้าบันของวัด

จิตรกรรม – นิยมวาดภาพฝาผนังพระอุโบสถ มีภาพพุทธประวัติ และมีการสอดแทรกวิถีชีวิตของคนในสมัยนั้น ๆ ไว้

วรรณกรรม – ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นยุครุ่งเรืองสูงสุด มีการฟื้นฟูวรรณกรรมเก่า ๆ ขึ้นในรัชสมัยนี้มีการกำเนิดกวีเอกที่สำคัญจำนวนมาก มีผลงานวรรณกรรมมากมาย

สรุป | เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑ - ๓)

ด้านอื่น ๆ

ด้านหัตถศิลป์ - มีการฟื้นฟูภูมิปัญญาต่าง ๆ โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค และเครื่องสูงต่าง ๆ สำหรับประกอบพระราชอิสริยยศ ที่ต้องสร้างขึ้นใหม่ทั้งสิ้น

ด้านนาฏดุริยางคศิลป์ - รัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าให้ชุดคลองมหานาคเพื่อให้ราษฎรได้มีที่เล่นสัควาในช่วงฤดูน้ำหลาก ในสมัยรัชกาลที่ ๒ มีการคิดค้นทำรำอันงดงามของละครใน และละครนอก รวมทั้งพระราชนิพนธ์ บทเพลงที่ไพเราะด้วยพระองค์เอง

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลให้รัฐสยาม

ปฏิรูปสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก

สิ่งที่ต้องเตรียม

- ใบความรู้ เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลให้รัฐสยามปฏิรูปสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก”
- ใบงาน เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลให้รัฐสยามปฏิรูปสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก”

สามารถดาวน์โหลดใบความรู้และใบงานได้ที่ www.dltv.ac.th

